

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, fakss: 67244074, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv
Rīgā

2020.gada 13.februārī Nr.1-6/6
Uz 17.12.2019. Nr.1-04/423-pav

Latvijas Republikas Satversmes tiesas tiesnesei Inetai Ziemelei

Jura Alunāna iela 1
Rīga, LV - 1010

Par viedokli lietā Nr.2019-20-03

Latvijas Republikas tiesībsargs ir saņēmis Latvijas Republikas Satversmes tiesas tiesnese Inetas Ziemeles 2019. gada 16. decembra lēmumu, ar kuru tiesībsargs ir atzīts par pieaicināto personu lietā Nr. 2019-20-03 „Par Ministru kabineta 2018. gada 21. novembra noteikumu Nr. 716 “Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem” 2. pielikuma 9. punkta un 4. pielikuma 9. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64. pantam, 91. pantam, 112. panta pirmajam teikumam un 114. pantam” (turpmāk – Lieta Nr. 2019-20-03). Lēmumā lūgts rakstveidā izteikt viedokli par visiem jautājumiem, kuriem tiesībsarga ieskatā, varētu būt nozīme izskatāmajā lietā.

Satversmes tiesa lietā Nr. 2005-02-0106, Nr. 2018-12-01 un Nr. 2018-22-01 plaši analizēja valsts valodas un izglītības reformas atbilstību Satversmei. Tādēļ tiesībsargs neuzskata par nepieciešamu atkārtot Satversmes tiesas nostiprinātās atziņas, kā arī iepriekš sniegto vērtējumu un viedokļus minētajās lietās. Konkrētajā lietā tiesībsargs vērš Satversmes tiesas uzmanību uz bērna tiesībām iegūt kvalitatīvu izglītību bērna agrīnā vecumā, kas ir vērsta uz bērna attīstības, labklājības un labsajūtas nodrošināšanu.

Atbilstoši Izglītības likuma 5. panta pirmās daļas 1. punktam pirmsskolas izglītība ir viena no četrām izglītības pakāpēm. Šā panta otrā daļa noteic, ka izglītojamajam ir tiesības iegūt izglītību katrā nākamajā pakāpē, secīgi pārejot no vienas izglītības pakāpes uz otru.

Izglītības likuma 4. pants noteic, ka obligāta ir no 5 gadu vecuma bērnu sagatavošana pamatizglītības ieguvei un pamatizglītības iegūšana vai pamatizglītības iegūšanas turpināšana līdz 18 gadu vecuma sasniegšanai.

Tātad bērniem, kuri sasnieguši 5 gadu vecumu, ir jāuzsāk apgūt pirmsskolas izglītības programmu, lai sagatavotos pamatizglītības ieguvei. Latvijā šī sagatavošana ir obligāta un nav atdalīta no kopējās valsts izglītības sistēmas. Tādēļ obligātā sagatavošana pamatizglītības ieguvei nav no kopējās izglītības sistēmas atsevišķi vērtējama izglītības pakāpe.

Savukārt pirmsskolas izglītība bērniem no 1,5 gada līdz 5 gadu vecumam ir pirmsskolas izglītības pakāpes sākotnējais posms. Kaut arī normatīvajos aktos nav noteikts pienākums bērniem apmeklēt pirmsskolas izglītības iestādi no 1,5 gada vecuma, izglītošanas mērķi ir vienoti attiecībā uz visām četrām izglītības pakāpēm.

Mērķus pirmsskolas izglītības iestādēs nosaka Vispārējās izglītības likuma 20. panta pirmā daļa: “Pirmsskolas izglītības programma nodrošina izglītojamā sagatavošanu pamatzglītības ieguvei, saturiski aptverot: 1) individualitātes veidošanos; 2) garīgo, fizisko un sociālo attīstību; 3) iniciatīvas, zinātkāres, patstāvības un radošās darbības attīstību; 4) veselības nostiprināšanu; 5) psiholoģisko sagatavošanu pamatzglītības ieguves uzsākšanai; 6) valsts valodas lietošanas pamatiemaņu apguvi.”

Tas nozīmē, ka pirmsskolas izglītības mērķis ir sekmēt bērna vispārējo attīstību, sagatavojot bērnu sākumskolai kā zinātkāru un radošu skolēnu, ar iemaņām patstāvīgi mācīties.

Apvienoto Nāciju Organizācijas Bērnu tiesību konvencijas (turpmāk – Bērnu tiesību konvencija) 3. panta pirmā daļa noteic, ka visās darbībās attiecībā uz bērniem neatkarīgi no tā, vai šīs darbības veic valsts iestādes vai privātas iestādes, kas nodarbojas ar sociālās labklājības jautājumiem, tiesas, administratīvās vai likumdevējas iestādes, primārajam apsvērumam jābūt bērna interesēm. Šī panta otrā daļa noteic, ka dalībvalstis apņemas nodrošināt ikvienam bērnam tādu aizsardzību un gādību, kāda nepieciešama viņa labklājībai, ņemot vērā viņa vecāku, aizbildņu vai citu par bērnu tiesiski atbildīgu personu tiesības un pienākumus.

Bērnu tiesību konvencijas 3. panta pirmās daļas skaidrojumā ir noteikts, ka šī norma dalībvalstīm uzliek noteiktus pienākumus:

1) pienākumu nodrošināt to, lai bērna intereses tiktu pienācīgi integrētas un konsekventi izvērtētas jebkurā darbībā, ko veic kāda valsts iestāde, jo īpaši visos īstenošanas pasākumos un administratīvajos un tiesu procesos, kas tieši vai netieši ietekmē bērnus;

2) pienākumu nodrošināt to, lai visi ar bērniem saistītie tiesu un administratīvo iestāžu lēmumi, kā arī politika un tiesību akti uzskatāmi apliecinātu to, ka pirmkārt apsvērta tas, kas ir bērna interesēs. Tas nozīmē, ka ir jāapraksta, kā ir pārbaudīts un izvērtēts, kas ir bērna interesēs, un cik liela nozīme tam bijusi lēmuma pieņemšanas laikā.¹

Vārdu savienojums “primārajam apsvērumam” izsaka to, ka citus faktoros nedrīkst uzskatīt par tikpat svarīgiem kā bērna interesēs.²

Taču, tā kā Bērnu tiesību konvencijas 3. panta pirmā daļa attiecas uz ļoti dažādām situācijām, Apvienoto Nāciju Organizācijas Bērnu tiesību komiteja (turpmāk – Bērnu tiesību komiteja) atzīst, ka tā piemērošanai jābūt elastīgai. Izvērtētās un noteiktās bērna interesēs varētu būt pretrunā citām (piemēram, citu bērnu, sabiedrības, vecāku u. c.) interesēm vai tiesībām. Lielāka nozīme jāpiešķir tam, kas bērnam der vislabāk.³

Bērnu tiesību konvencijas 6. panta otrā daļa noteic, ka dalībvalstis dara visu iespējamo, lai nodrošinātu ikviena bērna (...) attīstību.

Bērnu tiesību komiteja, vērtējot bērnu tiesību īstenošanu agrīnā bērnībā, atzina, ka tā kā mazi bērni ir nenobrieduši, atbildīgo iestāžu pienākums ir izvērtēt un pārstāvēt viņu tiesības un intereses saistībā ar lēmumiem un darbībām, kas ietekmē viņu

¹ Apvienoto Nāciju Organizācijas Bērnu tiesību komitejas vispārējie komentāri Nr.14 (2013), CRC/C/GC/14 (29. Maijs 2013) (turpmāk – Komentāri Nr. 14), paragrāfs 14.

² Turpat, paragrāfs 38.

³ Turpmāk, paragrāfs 40.

labklājību, vienlaikus ņemot vērā bērna uzskatus un attīstību. Bērna tiesību un interešu prioritātes princips attiecas uz visām darbībām, kas skar bērnus, un paredz veikt aktīvus pasākumus bērnu tiesību aizsardzības, attīstības un labklājības veicināšanai.⁴ Bērna labklājība plašā nozīmē ietver materiālo, fizisko, izglītības un emocionālo pamatvajadzību nodrošināšanu⁵.

Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām 13. panta pirmajā daļā noteikts, ka dalībvalstis atzīst katra cilvēka tiesības uz izglītību. Tās vienojas, ka izglītības mērķim jābūt pilnīgai cilvēka personības un tā cieņas apziņas attīstībai un tai jāstiprina cilvēktiesību un pamatbrīvību respektēšana. Izglītībai jānodrošina visiem iespēja būt pilnvērtīgiem brīvas sabiedrības dalībniekiem, jāsekmē visu nāciju un visu rasu, etnisko un reliģisko grupu savstarpēja saprašanās, iecietība un draudzība un jāveicina Apvienoto Nāciju Organizācijas darbs miera uzturēšanā.

Atbilstoši Bērnu tiesību konvencijas 28. panta pirmajai daļai dalībvalstis atzīst ikviena bērna tiesības uz izglītību.

Saskaņā ar Bērnu tiesību komitejas interpretāciju tiesības uz izglītību agrīnā bērnībā sākas uzreiz pēc dzimšanas un ir cieši saistītas ar maza vecuma bērnu tiesībām uz attīstību (6. panta otrā daļa). Saikne starp izglītību un attīstību ir detalizēti noteikta 29. panta pirmajā daļā.⁶

Bērnu tiesību konvencijas 29. panta pirmā daļa noteic, ka bērnu izglītošanas mērķiem jābūt šādiem: a) attīstīt bērna personību, pilnībā izkopt viņa talantus, kā arī garīgās un fiziskās spējas; (..) c) ieaudzināt cieņu pret vecākiem, pret savu kultūras identitāti, valodu un vērtībām, pret tās valsts nacionālajām vērtībām, kurā bērns dzīvo, un pret viņa izcelsmes valsts nacionālajām vērtībām, kā arī pret citām kultūrām; d) sagatavot bērnu apzinīgai dzīvei brīvā sabiedrībā saprašanās, miera un iecietības garā, ievērojot dzimumu līdztiesību un visu tautu, visu etnisko, nacionālo un konfesionālo grupu, kā arī pirmiedzīvotājiem piederīgo personu draudzību; (..).

Minētajā pantā noteiktie izglītošanas mērķi ir kvalitatīvas izglītības priekšnoteikumi, kas savukārt ir garantants bērna attīstības un labklājības nodrošināšanai. Šajā sakarā Bērnu tiesību komiteja, pamatojoties uz dažādiem pētījumiem, atzīst, ka kvalitatīvas izglītības programmas pirmsskolās var palīdzēt maziem bērniem veiksmīgi uzsākt mācības sākumskolā, pozitīvi ietekmēt viņu sekmes mācībās un veicināt viņu sociālo pielāgošanos ilgtermiņā⁷.

Ņemot vērā iepriekš minēto, tiesībsargs norāda, ka pakāpeniska valsts valodas īpatsvara palielināšana izglītības procesā, sākot no pirmsskolas izglītības pakāpes, ir loģisks solis kvalitatīvas izglītības, kas ir vērsta uz bērna attīstību un labklājību, nodrošināšanai.

Vienlaikus jāņem vērā, ka atsevišķos gadījumos dažādu personu grupu intereses var kolidēt. Kā atzīts tiesību teorijā, ir jāizsver kolidējošie principi jeb intereses un ir jānorāda argumenti, kādēļ viens no tiem ir tiesiski nozīmīgāks⁸. Ņemot vērā nostiprinātās atziņas attiecībā uz bērna tiesību un tiesisko interešu prioritātes principu, pirmkārt, jāpasver aspekti, kas rada risinājumu, kas būtu bērnu interesēs.

⁴ ANO Bērnu tiesību komitejas vispārējs komentārs Nr. 7 (2005), CRC/C/GC/7/1. (20. septembris 2006) (turpmāk – Komentāri Nr. 7), paragrāfs 13.

⁵ Komentāri Nr. 14, paragrāfs 71.

⁶ Komentāri Nr. 7, paragrāfs 28.

⁷ Komentāri Nr. 7, paragrāfs 30.

⁸ D.Iļjanova. Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana. -Rīga: Ratio iuris, 2005, 88.-97.lpp.

Interesešu izvērtējumam jāņem vērā bērna spējas, kas attīstīsies. Lai to izdarītu, ir nepieciešams ne tikai izvērtēt fiziskās, emocionālās, izglītības un citas vajadzības lēmuma pieņemšanas brīdī, bet arī izskatīt iespējamās bērna attīstības scenārijus un veikt to analīzi gan īstermiņā, gan ilgtermiņā. Turklāt ir jāizvērtē bērna esošās un paredzamās situācijas nepārtrauktība un noturīgums.⁹ Šī atziņa ļauj secināt, ka, veicot izvērtējumu attiecībā uz to, vai konkrētais lēmums ir pieņemts, ievērojot bērna tiesību un interešu prioritātes principu, ir svarīgi saprast, vai tas dod labumu bērnam ilgtermiņā. Šajā sakarā tiesībsargs norāda, ka pakāpeniska valsts valodas īpatsvara palielināšana izglītības procesā, sākot no pirmsskolas izglītības, ir arī ilgtermiņa ieguldījums bērna tiesībās iegūt izglītību atbilstoši savām spējām, jo sniedz ilgtermiņa atbalstu bērnam turpmākās mācībās valsts valodā sākumskolā.

Tātad, ņemot vērā bērna tiesību un interešu prioritātes principu, secināms, ka 2018. gada 21. novembra Ministru kabineta noteikumi Nr. 716 "Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem" un to 2. un 4. pielikums nodrošina mazākumtautību izglītojamiem pieeju kvalitatīvai izglītībai, īstenojot izglītošanas mērķus un sagatavojot izglītojamo mācībām pamatzglītības iestādē, tādējādi stiprinot bērna attīstību, labklājību un labsajūtu.

Tiesībsargs

J.Jansons

---

⁹ Komentāri Nr. 14, paragrāfs 84.